

»Martyriet Sydslesvig« – en replik

af BJØRN SVENSSON

Axel Johnsens artikel »Martyriet Sydslesvig – Danske grænseaktivisters billede af Sydslesvig 1945–1950« i Sønderjyske årbøger 2006 gav anledning til en debat i dagbladene. Tidligere redaktør, cand.polit. Bjørn Svensson, Haderslev, har indsendt nedenstående redegørelse for sin kritik til Sønderjyske årbøger.

Historikeren Axel Johnsen har i sidste udgave af Sønderjyske årbøger, 2006, skrevet en artikel om »Martyriet Sydslesvig – Danske grænseaktivisters billede af Sydslesvig 1945–1950«, hvori han misbruger min pjece *Sydslesvig – Ja eller nej*. Han henfører den til 1948, hvor der efter hans oplysning forelå et mig ubekendt (og muligvis forkortet?) genoptryk, men den blev udgivet af Sydslesvigsk Udvalg som et bidrag til valgkampen i 1947, hvilket giver den en anden betydning, allerede fordi der er forskel på et valgindlæg og en kommentar til et overstået valg.

Med en ejendommelig manøvre tillægger Axel Johnsen mig synspunkter, som jeg aldrig har haft. Hans opfattelse er, at det kun var den officielle hensigt med Sydslesvigs løsrivelse at give landsdelen frihed til at besinde sig nationalt, idet det hos de ledende aktivister var underforstået, at dette pr. automatik ville føre til et dansk flertal med efterfølgende indlemmelse i Danmark. Og så trækkes jeg ind i billedet: »Uafhængige aktivister var mere åbenhjertige på dette punkt og pegede på grænseflytning som en logisk konsekvens af det ventede omsving i Sydslesvig. I sin pjece *Sydslesvig – ja eller nej* holdt redaktøren Bjørn Svensson sig ikke tilbage. Det derefter gengivne citat er korrekt citeret, men indpakningen giver det en drejning på 180 grader, idet Axel Johnsen udlægger min pjece, som om jeg havde skrevet, at den frigørelse fra Tyskland/Holsten, som vi ønskede, pr. automatik ville føre til dansk flertal i landsdelen og dermed til grænseflytning. Han tilføjede, at tanken ikke blev tænkt til ende til muligheden af et negativt resultat. Ifølge Axel Johnsen var der i det undersøgte materiale kun én, der havde nævnt denne mulighed, nemlig O.M. Olesen.

Men faktisk skrev jeg i pjecen side 7: »Ingen kan bevise eller sand-synliggøre, at den dansk-orienterede bevægelse i Sydslesvig vil holde. Der må en folkelig modning og en national afklaring til, inden Sydslesvig er egnet til at indoptages i den danske nation, og der kan ikke blive tale om at flytte grænsen væsentlig mod syd, før udviklingen har vist berettigelsen deraf. Denne afklaringsproces kan ikke foregå indenfor den danske nations rammer.« Yderligere præciserede jeg allerede side 5: »Vi vil ikke engang tage landsdelen selv med et dansk afstemningsflertal. Vi vil vente og se, om det holder. Vi vil lade Tyskland nå frem til lige vilkår i materiel henseende, før afgørelsen træffes.« Og desuden betonedede jeg tilmed side 4, at resultatet skulle godkendes ved en efterfølgende folkeafstemning i Danmark. Mit sigte var med andre ord det modsatte af, hvad Axel Johnsen fik ud af det. Jeg må skarpt protestere imod, at Axel Johnsen har videregivet synspunkter som de gengivne med påstand om, at sådan havde jeg udtrykt dem i min pjeces. I virkeligheden var jeg jo overordentlig tilbageholdende. Axel Johnsen har fejlfortolket det anvendte citat, og han kan ikke have læst pjecen bare nogenlunde grundigt, når han har overset de af mig supplerende ordret citerede sætninger.

Axel Johnsen bringer endnu et citat fra min pjeces og giver også det en besynderlig anvendelse. Han beretter nemlig sarkastisk om Claus Eskildsen, der alene med henvisning til sønnens erfaringer som lærer i Sydslesvig gennem 18 år hævdede, at bevægelsen hen mod Danmark ikke først begyndte i maj 1945. Og med henblik på dette udsagn fortsætter Axel Johnsen med en drejning fra de danske sympatier, som han nu kalder antinazisme: »Andre aktivister veg ikke tilbage fra at genbruge det – i åbenlys mangel af bedre. Udsagnet om sydslesvigernes antinazisme blev refereret i tre-fire led, inden det nåede den danske offentlighed – her med redaktøren Bjørn Svensson som sidste led.« Og så følger citatet gengivet efter min pjeces, skønt jeg her var eneste mellemlid mellem Claus Eskildsen og den danske offentlighed og samtidig havde nævnt to andre eksempler, og yderligere fremhævede og dokumenterede jeg den betydning, som det fik, at mange opdagede slægtens danske fortid, når de opfyldte det nazistiske krav om fremlæggelse af arierattest, – et problem Axel Johnsen i øvrigt forbigår i fuldstændig tavshed samtidig med, at han beskylder mig for at bruge Claus Eskildsens søn i »åbenlys mangel af bedre«. Jeg kan ikke anerkende, at den form for politisk polemik har noget med historieskrivning at gøre.

For resten nøjedes Claus Eskildsen ikke med en henvisning til sin søns erfaringer. Han havde jo selv gennemrejst området og kunne også støtte sig til egne erfaringer (»mit ret nøje personlige kendskab til Sydslesvig gennem det sidste halve århundrede«), da han konstaterede, at »enhver, der kender forholdene i Sydslesvig, ved, at det var dér som andre steder i Tyskland, at der fandtes få nazistisk aktive, medens den brede befolkning var passiv, dels mere eller mindre skarpt afvisende, dels pligtskyldigst og godtroende medløbende.« Og Eskildsen har selv nævnt flere konkrete eksempler fra sit eget erfaringsgrundlag, så Axel Johnsen fortegner billedet af Claus Eskildsens forhold til virkeligheden.

Axel Johnsen har også givet Claus Eskildsen en hård medfart, fordi han både slog på de historiske argumenter med blodet og jorden og samtidig gik ind for sindelagsprincippet og folkenes selvbestemmelsesret. Dermed parrede Eskildsen to helt uforenelige synsmåder og »talte faktisk imod bedre vidende, når han med henblik på Sydslesvig insisterede på retten til at sige både-og«. Som anført bedømte Axel Johnsen da også Eskildsens bekendelse til sindelagsprincippet som ren taktik.

Jeg opfatter Claus Eskildsen helt anderledes. Han mente, at vi historisk og etnografisk har en ideel ret til hele Sydslesvig, så vi med god samvittighed kan virke for at nå frem til en danisering af området. Men den juridiske ret kan kun opnås med den sydslesvigske befolknings godkendelse, og dette krav om folkelig opbakning til en eventuel grænseflytning har Eskildsen understreget gang på gang. F.eks. »Jeg holder på, at befolkningens frie vilje er det eneste, der kan skabe en sikker grænse«, (i »Skal grænsen flyttes?« august 1945). Så her er hverken tale om uforenelige synsmåder, løgne eller taktik.

Ikke nok med Axel Johnsens misvisende udnyttelse af min pjece. Jeg indlemmes også i det kollektiv, som han kalder aktivisterne, og jeg får derigennem tillagt synspunkter, som jeg ikke deler. Således nævner han, at aktivisterne principielt afviste eller ignorerede tilstedeværelsen af en slesvig-holstensk identitet i Sydslesvig. Men jeg havde side 18 skrevet: »Slesvigerne har altid villet være sig selv. Slesvig på første plads. Dernæst forbindelsen med Holsten, og så tilknytningen til Danmark.« Og jeg citerede den radikale historiker M. Mackeprang, der vurderede, at den menige slesvig-holstener efter 1864 trods de to slesvigske krige foretrak personalunion med Danmark frem for indlemmelse i Preussen. En vurdering, der jo nylig er blevet bekræftet

af Steen Bo Frandsen i tidsskriftet »Historie« 2006/2, hvor han citerer førerskikkelsen Th. Olshausen, der i 1865 ærgrede sig over det holstenske had til Preussen, som gav sig udslag i udtalelser som »Wir wollen viel lieber wieder dänisch als preussisch werden.« – Det er ikke os, der har negligeret slesvig-holstenismen, men det er Axel Johnsen, der undervurderer slesvig-holstenernes negative holdning overfor de preussiske magthavere.

Axel Johnsen harcelerer over, at det slesvigske element først og fremmest blev brugt negativt til at fremhæve modsætningsforholdet til det preussiske og/eller det tyske. For eksempel har han en bidsk bemærkning om Vilhelm la Cour, der nu slog så stærkt på den særlige slesvigske identitet, men »tilsyneladende først i sommeren 1945 fik øjnene op for det slesvigske – og hvad det kunne bruges til«. Det var noget nyt for ham, for »i hans lange forfatterskab vedrørende det sønderjyske spørgsmål havde det slesvigske element været nærmest ikke eksisterende«. Axel Johnsen aner altså ikke, at la Cour så tidligt som i 1923 i sin bog »I kamplinien« behandler danskernes manglende forståelse for det særslesvigske, se kapitlet »Slesvigere«, der går fra side 160 til 173. Bogen er endda anført i litteraturfortegnelsen til Axel Johnsens egen bog »Dannevirke og Ejderfolk«.

At Axel Johnsen ikke selv tillægger det slesvigske nogen betydning, fremgik af hans kommentar på pressemødet ved præsentationen af årbogen. Han sagde ifølge Hans Chr. Davidsens referat i Flensborg Avis 6/11 2006 med en vending, der ikke kan have været til at misforstå, at »Sandheden var jo, at 99 pct. af disse danske sydslesvigere, som fandtes i 1945–50, var smeltet sammen med Tyskland mange år tidligere«. Men Axel Johnsen har overset, at det ikke blot er Sydslesvig-aktivister, der har hævdet, at der i Sydslesvig stadig var afstandtagen til Preussen. Der er tyske vidnesbyrd for Hertugdømmerne i samme retning, også senere end de nævnte fra 1865. I 1918–20 var Slesvig-Holstens frigørelse fra Preussen således den store trumf i tysk valgmateriale: »Vi kræver en vidtgående selvstændighed, der svarer til vore gamle rettigheder. Vi vil forvalte os selv og pleje vor folkeejendommelighed.« Altså også den gang ville Hertugdømmerne inklusive Sydslesvig bort fra preusseriet og generobre de rettigheder, de havde haft i det danske monarki. I Berlin gav man løfter, men så ubestemte, at deres værdi var borte med afstemningskampen.

Forbeholdene overfor Preussen levede videre i bedste velgående og gjaldt stadig i 1945, også på den tyske side. Ved åbningen af den

nydannede slesvig-holstenske landdag 26. marts 1946 indrømmede overpræsident dr. Steltzer således, at »slesvig-holstenerne kun ugerne havde ladet sig indlemme i den preussiske stat og aldrig havde følt sig hjemme under dens autoritære styre.« Dette tema blev uddybet i Grenzfriedenshefte 1956 af den fremtrædende hjemmetysker Ernst Siegfried Hansen, som mente, at de folkelige kræfter, som oprindeligt havde præget den slesvig-holstenske bevægelse, kom til at stivne i preussisk provinslivs statslige tænkemåde, og han sukkede: »Fandtes der mon nogen anden taber af krigen 1864 end netop Slesvig-Holsten selv?«

Der var med andre ord aldeles ikke sket nogen generel sammen-smeltning mellem befolkningen i Sydslesvig og Preussen. Hjemstavnsfølelsen var ikke blot intakt, men tværtimod forstærket af landsdelens overfyldning med de kulturelt afvigende flygtninge fra Østpreussen. På det punkt havde Sydslesvig-aktivisterne i hvert fald ret. Derimod var der en del, der gik for vidt i deres tro på, at de tysksindede tyskere i grunden var danske, blot uden at vide det. Der er dog ingen tvivl om, at der virkelig var tysksindede, der fandt ud af, at deres fortid gjorde dem danske. En række af de senere fremtrædende danske sydslesvigere har for deres eget vedkommende vedkendt sig denne baggrund, bl.a. forfatteren dr. polit. Hans Peter Jacobsen og skolefolkene Gerh. Welitz og Ernst Meyer samt præsten Hans Parmann, der også alle har gjort sig gældende i organisationsarbejdet. Claus Eskildsen, der har præget denne retning, har vel også selv følt sin tyske fortid som en misforståelse i en medfødt danskhed.

Axel Johnsen betragter ikke alene forestillingen om de fortyskede danskere (dvs. tysksindede på gammel dansk folkegrund) som aktivisternes fælles arbejdsgrundlag, men vurderer tillige afstamningen som hele den logiske forudsætning for tanken om at danisere eller redanisere tysksindede sydslesvigere. Ja, endda som en forudsætning, uden hvilken aktivisternes hele argumentation vil falde sammen som et korthus. Men deri tager han igen fejl. I min pjeces har jeg i stedet konstateret, at driften mod nord hører op ved Ejderen. Forklaringen på de danske sympatier fandt jeg mange årsager til, men tilbage i tiden først og fremmest i det tusindårige fællesskab mellem Danmark og Slesvig, for medens Holsten hørte til det tyske rige, var Slesvig en del af det danske, om end i århundreder med en særstilling som et dansk len. Således gjaldt Jydske Lov til Ejderen og dele af den endda med gyldighed langt ind i den Wilhelminske kejsertid. Dansk folke-

grund havde betydning, men jeg mente ikke, at den kunne give forklaringen, da den kun strakte sig til Slien-Dannevirke.

Vi behøver heller ikke at ty til dansk folkegrund og historiens begyndelse for at finde motiver nok til at forstå de mange sydslesvigere, der i 1945 ønskede en fremtid sammen med Danmark. Ikke alene var der den gamle antipati mod Preussen, men de forhåbninger, der i 1920 var knyttet til et fremtidigt tysk demokrati, var jo druknet i et totalitært styre, der endte i nationalistisk vanvid efterfulgt af selvdestruktion. Den socialdemokratiske redaktør Robert Huhle, hvis far havde stemt tysk i 1920, fordi klassekampen var bedst tjent med den tyske republik, gav i Flensborg Avis 2/1 2007 udtryk for den efterfølgende skuffelse: »Republikken blev snart lige så reaktionær som kejserriket.« – Og den tysksindede arbejder Wilhelm Ewald, Aabenraa, skrev 4. maj 1933 i den sønderjyske socialdemokrat, at hvis de tysksindede socialdemokrater i 1919 og 1920 blot havde kunnet forudane nazismens sejr, » så ville vel ikke én være gået i skranken for sit gamle fædreland.« Den holdning afspejlede sig i 1945, da der tegnede sig et muligt alternativ med dansk fortegn.

Da Tyskland manglede et egentligt bondeparti, samledes kriseramte bønder i stort tal under de nazistiske faner, hvorfor der ikke var noget mærkeligt i, at nazismen var særlig stærk i et så landbrugspræget område som Sydslesvig. I byerne var det arbejdsløsheden, der hærgede. Axel Johnsen negligerer, at jeg i min pjece fremdrog et så vigtigt samtidsvidne som den radikale magister H.V. Clausens sønderjyske rejsehåndbog 1932. Om rigsdagsvalget 1930 i Flensborg, der bragte en kommunistisk stemmefremgang fra 1143 til 4404 og en nazistisk fra 844 til 6309, står der, at disse tal »viser vel nærmest de fortvivlede økonomiske forhold i byen for øjeblikket«. Den økonomiske krise er nærmere beskrevet ikke blot i min pjece, men også i andre skrifter, f. eks side 72–77 i W.L. Andresen »Dansk rejsning i Sydslesvig« (1948). En kender som Troels Fink konstaterer side 82 i *Sønderjylland siden Genforeningen* (1955) kort og godt, at den vældige tilslutning til det nazistiske parti i Sydslesvig »er et vidnesbyrd om, hvor hårdt krisen ramte, og hvor desperat stemningen var blevet«.

Og blot ved at slå op på side 353 i Lorenz Rerups bog om *Slesvig og Holsten* kan man få den viden, at i vinteren 1931–32 var 8000 i Flensborg uden arbejde; det var en fjerdedel af arbejdsstyrken.

Der forelå også grundigere undersøgelser, jævnfør Gads danske magasin juli-august 1948, der udgjorde et sydslesvigsk særnummer.

Således vurderer Tage Jessen, som i 1932 var formand for Den slesvig-ske Forening, side 378, at de store nazistiske stemmetal i Sydslesvig det pågældende år var et udpræget krisefænomen, hvor titusinder af arbejdsløse og kriseramte landbrugere havde set hen til nazismen som et mirakel uden nogen anelse om, endsige dybere forståelse af nazismens betydning og sande væsen. Og side 433 f. henviser Grænseforeningens formand, forhenværende præsident Holger Andersen til, at denne vurdering bekræftes af et righoldigt materiale i dr. Rudolf Heberles *From Democracy to Nazism*, der udkom i 1945.

Men det har ikke interesseret Axel Johnsen at referere endsige undersøge disse perspektiver, der jo giver en solid forklaring på den tidlige nazistiske sejrsgang i Sydslesvig. I stedet plukker han i forskellige andre fremstillinger og morer sig med at sammenføje resultatet i afsnit som det følgende: »Dette med at sydslesvigerne først og fremmest havde stemt på nazisterne ud fra egoistiske og materialistiske grunde, fremførte aktivisterne som en formildende omstændighed. Det var paradoksalt i betragtning af, hvor bestemt de samme aktivister skarpt afviste kritiske røster om, at en del af tilslutningen til danskheden efter maj 1945 skyldtes lignende motiver.«

Først præsenteres alle »aktivisterne« altså som ansvarlige for formuleringerne, og derefter rammes de med en beskyldning mod »de samme aktivister«. Men en sådan sammenstilling kræver, at beviset føres med angivelse af navnene. Jeg antager, at det er ret almindeligt, at kriseramte bønder og arbejdsløse stemmer ud fra »egoistiske og materialistiske motiver«, og jeg har ikke afvist, at lignende motiver også kan have spillet ind i tilslutningen til danskheden. Jeg skrev side 12 i min pjece: »Det nationale røre i Sydslesvig har sit udspring i mangfoldige motiver. Der er folk, der er blevet kede af flygtningene, af nederlaget, af de håbløse fremtidsudsigter, af krigen, af nazismen, af preusseriet.« Men jeg konkluderer, at når en sydvendt indstilling er blevet nordvendt, dansk-venlig og dansk-orienteret og i stor udstrækning tillige danskvillende, så er det håndslag, som man må tage imod med glæde. Og jeg harmes, når jeg støder på Axel Johnsens letbenede generaliseringer, der ikke giver moderate skribenter som mig en fair placering.

Letbenet er det også, når Axel Johnsen i stedet for at klarlægge sin egen vurdering af sydslesvigernes forhold til nazismen nøjes med en kortfattet henvisning til værket *Grænselandshistorie gennem 40 år*, hvor Martin Klatt har en undersøgelse af spørgsmålet om den påståede

optagelse af gamle nazister i den danske folkegruppe efter 1945 og i forbifarten har en oplysning om, at det var befolkningens sammensætning og manglen på et slagkraftigt industriproletariat, der var baggrunden for, at Sydslesvig tidligt blev en nazistisk højborg. »Dertil kom en ikke ubetydelig utilfredshed med 1920-grænsen, som mange sydslesvigere gav skylden for de økonomiske vanskeligheder i tiden.«

Når Axel Johnsen anså de høje nazistiske stemmetal i Sydslesvig som et centralt spørgsmål og samtidig som det svageste punkt i Sydslesvig-agitationen efter maj 1945, er hans behandling af det for overfladisk. Navnlig i betragtning af, at han havde stillet sig som en hovedopgave at belyse, om aktivisternes argumenter byggede på kendskab til forholdene i Sydslesvig, eller om der var tale om en fri fortolkning af landsdelens historie og virkelighed.

Det fører desværre for vidt med en detaljeret korrektion af Axel Johnsens fremstilling. Lad mig så nøjes med at fastslå, at jeg – i modsætning til, hvad man måtte vente efter hans generaliseringer – hverken mente eller mener, at sydslesvigerne var martyrer og derfor havde krav på en genforening. Efter min mening havde den sydslesviske nazisme også medansvar for nazismens forbrydelser, og i resten af Tyskland kunne man lige som i Sydslesvig finde nazistiske stemmer, der ikke dækkede nazistisk overbevisning. Jeg betragtede heller ikke Sydslesvig som et middel til at genrejse den danske nation. Sådan kunne jeg fortsætte punkt efter punkt.

Som minimum burde Axel Johnsen – uden nødvendigvis at godtage terminologien – have gennemført Gustaf Bengtssons sondring i skriftet *Syn og synspunkter* (1948) mellem på den ene side aktivisterne, der ønskede genforening hurtigt, og så dem, der arbejdede for at få Sydslesvig frigjort fra Holsten (og dermed det tyske rige, der var gået i opløsning og midlertidigt måtte betragtes som ikke-eksisterende), så landsdelen kunne få tid til at betænke sig og eventuelt træffe en ny afgørelse. Det var dem, Gustaf Bengtsson nedsættende kaldte passivisterne, »der vil skubbe ansvaret over på næste generation og nøjes med en afstemning ad åre og så oven i købet forbeholder sig ret til ved den tid at tage forbehold overfor Sydslesvig.«

I samme forbindelse må jeg protestere imod Axel Johnsens placering af forgrundsfiguren Vilhelm la Cour. Kun officielt var det ifølge Axel Johnsen la Cours mening med løsrivelsen, at sydslesvigerne skulle have tid til at besinde sig nationalt, medens det i virkeligheden

var tanken, at dette pr. automatik ville føre til et dansk flertal og dermed til en grænseflytning, og mere eller mindre var det underforstået, at området mellem Kongeåen og Ejderen var en folkelig enhed, der samlet skulle indlemmes i Danmark eller Tyskland.

Vilhelm la Cour havde ifølge Axel Johnsen en »stærkt elastisk fortolkning af sindelagsprincippet. Sydslesvigerne skulle i princippet have lov til selv at bestemme deres nationale orientering. Men orienteringen mod det tyske anerkendte han dybest set ikke.« Det er en utrolig påstand, for sindelagsprincippet var alvor for la Cour, og han reagerede klart, når hans grænser blev overskredet. Han trådte ud af Sydslesvigsk Udvalg, da det overskred hans grænse, og han meldte sig i protest ud af partiet Dansk Samling af samme grund. Og da Haunstrup Clemmensen, senere fremtrædende konservativ politiker og formand for Grænseforeningen, ville have alle nazister smidt ud af Sydslesvig sammen med alle tyskere, der var indvandret sydfra efter 1864, reagerede la Cour med i de voldsomste vendinger at fordømme det som nazistisk tankegang. Axel Johnsen nævner Haunstrup Clemmensens standpunkt, men fortier la Cours protest. I det hele taget er jeg af den opfattelse, at Axel Johnsen har brugt uforholdsmæssig megen plads på at gengive yderligtgående synspunkter og dermed skabt en aura af ekstremisme omkring sydslesvigaktivisterne, som også og uretfærdigt rammer de moderate.

Axel Johnsen har udpeget la Cours støtte til det danske arbejde i Tønning ved Ejderen i 1936 som udtryk for, at han hørte til de aktivistiske grænserrevisionister, der ønskede hele Sydslesvig til Ejderen indlemmet i Danmark uanset stemmetal, fordi befolkningen efter afstamningen måtte regnes for at være dansk, men der tager han på ny fejl. Vilhelm la Cour har aldrig baseret en grænseflytning på afstamningen, men krævet en folkelig opbakning som forudsætning. Lakmusprøven på grænserrevisionisme må foretages, når muligheden for grænseflytning frembyder sig. Det gjorde den i 1920. Men dengang drømte la Cour ikke om Ejderen. Hans ønsker gik ikke længere end til en grænse ved Dannevirke, og da der ikke kom tilfredsstillende danske signaler fra Angel, brød han med Dannevirkebevægelsen, og i stedet fik han rejst Flensborgbevægelsen. Han erkendte oven i købet senere, at selv Flensborg ikke havde været modent til en genforening. Derfor ville han i 1945 heller ikke arbejde for en hurtig genforening, men satte kræfterne ind på at befri Sydslesvig fra Holsten/Tyskland, så det fik tid til at afklare sine ønsker til fremtiden.

Den folkelige opbakning som forudsætning for grænseflytning havde dyb bund hos la Cour. I værket *Sydslesvig gennem Tiderne* side 1365 gav han det udtryk med disse ord: »Selvbestemmelsesrettens princip, et ægte barn af vor vesterlandske kultur, et gode, for hvilket vi *har* kæmpet og *vil* kæmpe mod enhver form for diktatur, vil aldrig blive svigtet af dem, som i dyb alvor har viet sig til frihedskampen.«

Det er tankespind at tro, at en så konsekvent, så nøgtern og samtidig så følelsesbetonet indstilling kan forenes med planer i 1936, da det nazistiske Tyskland stod stærkest, om at få grænsen flyttet til Ejderen uden folkelig opbakning.

Sydslesvigs skæbne var et centralt problem i dansk politik efter Befrielsen og fortjener en seriøs behandling. Axel Johnsens artikel om Sydslesvig-aktivisterne er ikke seriøs historieskrivning, og hverken Sønderjyske årbøger eller udgiveren Historisk Samfund for Sønderjylland kan være tjent med, at den står uimodsagt. Derfor har jeg ikke blot protesteret mod omtalen af min pjece, men samtidig fremlagt en bredere kritik.